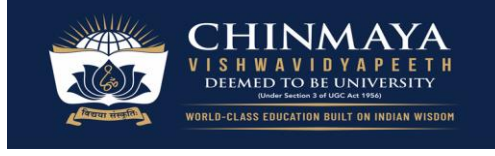


## Natakam Chandasca



### Course Name: Natakam Chandasca

### Program in which it is offered: BA (Sanskrit)

|                              |  |
|------------------------------|--|
| Course Category: Core        | Schedule of Offering: Even   |
| Course Credit Structure: 6   | Course Code:   |
| Total Number of Hours: 6     | Contact hours per week: 6  |
| Lecture: 5                   | Tutorial: 1  |
| Practical: 0                 | Medium of Instruction: Sanskrit  |
| Date of Revision: 07/12/2021 | Category of the course: Employability/<br>Entrepreneurship Skill/Soft Skills/Life Skills |

### Course Introduction

अस्मिन् पाठ्यपत्रे अभिज्ञानशाकुन्तलस्य आद्याः पञ्च अङ्काः प्रतिपङ्क्तिं अध्याप्यन्ते । रसभावादीनां काव्यस्वारस्यानाम् अनुसन्धानम्, विग्रहवाक्यं शब्दधातुरूपाणि चैतेषां भाषाव्युत्पत्तिसाधकानाम् अंशानाम् अवधारणा च अस्मिन्नध्ययने प्राधान्यं भजते । संस्कृतवाङ्मये प्रयुक्तानि मुख्यानि वृत्तान्यपि सलक्षणमिह पाठ्यन्ते ।

### Course Description

काव्याध्ययनं बहुप्रयोजनकम् । विशिष्य, इदं भाषाज्ञानस्य द्वारम् । यदि कश्चन काव्यभागः प्रतिपदं प्रकृतिप्रत्ययविवेकेन सन्धिसमासादिचिन्तनेन च सहितम् अधीयेत तर्हि भाषा सम्यग् अधिगता भविष्यति । अत एव शतश्लोकेन पण्डितः इत्युक्तिः प्रथतेतमाम् । तदेतन्मनसि निधाय अस्मिन् BA (Sanskrit) पाठ्यक्रमे आदौ काव्याध्ययनं परिकल्पितमस्ति ।

काव्यं तावद् दृश्यं श्रव्यं चेति द्विविधम् । तत्र श्रव्यकाव्यं पृथगेव अधीतमस्ति पूर्वस्मिन् सत्रे । तदत्र प्रसक्तं दृश्यकाव्यम् । दृश्यकाव्येषु कालिदासमहाकवेः अभिज्ञानशाकुन्तलं प्रथतेतमाम् । तस्मात् तस्य नाटकस्य आद्याः पञ्च अङ्काः अस्मिन् पत्रे पाठयिष्यन्ते । रसभावादीनि नाट्याङ्गान्यपि यथाप्रसङ्गं परिचाययिष्यन्ते । अन्ये अङ्काः स्वाध्यायेन यथा अधिगताः स्युः तथा व्यवस्था परिकल्पयिष्यते ।

छन्दोविषयेऽपि विशिष्टमवधानं प्रकल्पयिष्यते पत्रेऽस्मिन् । छन्दोविषयकं ज्ञानम् अतितमाम् आवश्यकम्,

## Natakam Chandasca

यतः काव्येषु शास्त्रग्रन्थेषु च तेषामस्ति भूयिष्ठः प्रयोगः । अतः इन्द्रवज्रादीनां प्रसिद्धानाम् उपत्रिंशानां वृत्तानाम् अभिज्ञाने यथा छात्राः समर्थाः भवेयुः तथात्र यत्नो विधास्यते ।

### Course Objective

- नाटकलक्षणस्य नाट्याङ्गानां च अवगमनम् ।
- अभिज्ञानशाकुन्तलस्य स्वारस्यानाम् अनुसन्धानम् ।
- भाषादक्षतासम्पादनम् ।
- छन्दःशास्त्रस्य परिचयः, प्रमुखाणां वृत्तानां लक्षणज्ञानं च ।

### Course Outcome

अस्य पाठ्यपत्रस्य अध्ययनेन छात्राः -

- नाटकलक्षणं नाट्याङ्गानि च साधारणतया विवरीतुं प्रभविष्यन्ति ।
- अभिज्ञानशाकुन्तलस्य प्रतिपङ्क्ति व्याख्यानं कर्तुं तत्स्वारस्यानि वर्णयितुं च क्षमन्ते ।
- निर्दिष्टपाठ्यभागे प्रयुक्तानां शब्दधातुरूपाणां समासानां च परिचयं दातुं शक्यन्ति ।
- वाक्यविन्याससम्बद्धान् सूक्ष्मान् अंशान् ज्ञास्यन्ति ।
- कस्यामपि कृतौ प्रयुक्तानि वृत्तानि अभिज्ञातुं समर्था भविष्यन्ति ।

### PO-CO Mapping

PO-CO Mapping Matrix

| CO/PO Mapping | PO1 | PO2 | PO3 | PO4 | PO5 | PO6 |
|---------------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| CO1           |     |     |     |     |     |     |
| CO2           |     |     |     |     |     |     |
| CO3           |     |     |     |     |     |     |
| CO4           |     |     |     |     |     |     |
| CO5           |     |     |     |     |     |     |

### Prerequisites

पत्रमिदं संस्कृतमाध्यमेनैव पाठ्यत इत्यतः संस्कृतावगमनसामर्थ्यम् अनिवार्यम् ।

### Pedagogy

निर्दिष्टपाठ्यकेन्द्रितम् अध्यापनम् अत्र प्राधान्येन प्रवर्तते । दृश्यश्रव्यमाध्यमा अपि यथाप्रसङ्गम् उपयुज्यन्ते । केचन अंशाः पूर्वसिद्धतापुरःसरं छात्रैरेव प्रस्तोष्यन्ते । छात्राणां हिताय सुखबोधाय च विशिष्टोपन्यासादयः अन्येऽपि अंशाः कदाचित् स्थानं भजेरन् ।

### Evaluation Pattern

## Natakam Chandasca

|                       | Component Type  | Weightage Percentage | Marks         | Tentative Dates   | Learning Outcome Mapping |
|-----------------------|-----------------|----------------------|---------------|---|--------------------------|
| Assessment Components | Class tests (4) | 10%                  | 100 (approx.) | Quizzes: At the end of every 4 <sup>th</sup> week of the semester           | 1,2,3,4,5                |
|                       | Assignment (2)  | 10%                  | 100 (approx.) | At the end of the 6 <sup>th</sup> and 12 <sup>th</sup> week of the semester | 1,2,3,4,5                |
|                       | Mid-term Exam   | 10%                  | 50            | As per University schedule  | 1,2,3,4,5                |
|                       | End-sem Exam    | 70%                  | 100           | As per University schedule  | 1,2,3,4,5                |
|                       | Total           | 100%                 |               |   |                          |

\* The assignments involved in CIA will be subject to plagiarism checks. A submission with unexplained similarities exceeding 30% will be reverted for resubmission.

### Module Sessions

#### Module 1 - आमुखम्

09

Topics -

- दृश्यकाव्यम् - दश रूपकाणि
- नाटकलक्षणम्
- रसाः भावाः अभिनयाः धर्मी वृत्तयश्च
- कालिदासः तस्य कृतयश्च
- अभिज्ञानशाकुन्तलम्

Readings -

Lecture Note 1 - Selections from Nāṭyaśāstra and Sāhityadarpaṇa.

Sāhityadarpaṇa 6.3

Sāhityadarpaṇa 6.7 to 6.11

अभिज्ञानशाकुन्तलम्. भूमिका. (Ed. Shrikrishnamani Tripathi). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan, 2001.

## Natakam Chandasca

### Module 2 – प्रथमोऽङ्कः

12

Topics -

- प्रथमाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितं प्रतिपङ्क्ति अध्ययनम्
- पद्येषु प्रयुक्तानां पदानां विग्रहवाक्यानि शब्दधातुरूपाणि प्रयोगविशेषाः च
- नान्दी, प्रस्तावना, अङ्कश्च - एषां लक्षणम्

Readings -

Lecture Note 2 – Selections from Sāhityadarpaṇa.

अभिज्ञानशाकुन्तलम्. प्रथमोऽङ्कः. (Ed. Shrikrishnamani Tripathi). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan, 2001.

### Module 3 – द्वितीयोऽङ्कः तृतीयोऽङ्कः च

14

Topics -

- द्वितीयाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्
- विष्कम्भकः - लक्षणं प्रभेदौ च
- तृतीयाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्
- पद्येषु प्रयुक्तानां पदानां विग्रहवाक्यानि शब्दधातुरूपाणि प्रयोगविशेषाः च
- संस्कृतं प्राकृतं च

Readings -

Lecture Note 3 - Viṣkambhaka - Selections from Sāhityadarpaṇa

अभिज्ञानशाकुन्तलम्. द्वितीयः तृतीयश्च अङ्कः. (Ed. Shrikrishnamani Tripathi). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan, 2001.

### Module 4 – चतुर्थोऽङ्कः

12

Topics -

- चतुर्थाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्
- तत्र श्लोकचतुष्टयम्
- पद्येषु प्रयुक्तानां पदानां विग्रहवाक्यानि शब्दधातुरूपाणि प्रयोगविशेषाः च
- रसभावादिस्वारस्यानुसन्धानम्

Readings -

## Natakam Chandasca

अभिज्ञानशाकुन्तलम्. चतुर्थोऽङ्कः. (Ed. Shrikrishnamani Tripathi). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan, 2001.

### Module 6 - पञ्चमोऽङ्कः

12

Topics -

- पञ्चमाङ्कस्य स्वारस्यानुसन्धानसहितम् अध्ययनम्
- षष्ठोऽङ्कः सप्तमोऽङ्कश्च
- उपसंहारः

Readings -

अभिज्ञानशाकुन्तलम्. पञ्चमोऽङ्कः. (Ed. Shrikrishnamani Tripathi). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan, 2001.

### Module 7 - छन्दःपरिचयः

16

Topics -

- परिभाषाः - लघु, गुरु, यतिः, गणाः, समवृत्तम्, अर्धसमवृत्तम्, विषमवृत्तं च ।
- छन्दोनामानि - उक्तातः उत्कृतिं यावत् ।
- समवृत्तानि -
  - अनुष्टुप्, विद्युन्माला, प्रमाणिका च ।
  - त्रिष्टुप् - इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, उपजातिः, शालिनी, रथोद्धता, स्वागता च ।
  - जगती - वंशस्थम्, इन्द्रवंशा, द्रुतविलम्बितम्, भुजङ्गप्रयातम्, स्रग्विणी तोटकं च ।
  - अतिजगती - प्रहर्षिणी, मञ्जुभाषिणी च ।
  - अतिशकरी - मालिनी ।
  - अत्यष्टिः - शिखरिणी, पृथ्वी, हरिणी, मन्दाक्रान्ता च ।
  - अतिधृतिः - शार्दूलविक्रीडितम् ।
  - प्रकृतिः - स्रग्धरा ।
- अर्धसमवृत्तानि -
  - वियोगिनी, औपच्छन्दसिकम्, पुष्पिताग्रा च ।
- जातिः -
  - आर्या, गीतिः, आर्यागीतिः च ।

Readings -

## Natakam Chandasca

वृत्तरत्नाकरः. (Ed. Acharya Baldev Upadhyaya). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan.

### Text Books/Reading Material

1. अभिज्ञानशाकुन्तलम्. (Ed. Shrikrishnamani Tripathi). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan, 2001.
2. अभिज्ञानशाकुन्तलम्. (Ed. M. R. Kale). Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 1969.
3. साहित्यदर्पणः. (Ed. Acharya Shivaprasad Dwivedi). Varanasi: Chaukhamba Sanskrit Sansthan.
4. वृत्तरत्नाकरः. (Ed. Acharya Baldev Upadhyaya). Varanasi: Chaukhamba Surabharati Prakashan.